

DE MUNTEN VAN DE HAND VAN ARMAND BONNETAIN.

**Didier Vanoverbeek
Luc Vandamme**

Al verschillende keren kon U, via diverse artikels¹², kennismaken met de medailles van Armand Bonnetain.

Maar hij was uiteraard niet alleen een medailleur! Hij realiseerde ook verschillende beeldhouwwerken, bustes en zelfs was hij veel meer dan een zondagsschilder.

Ook een hele reeks munten werden door hem gerealiseerd en bewezen hoe verfijnd zijn graveerkunst wel was.

Dit artikel wil U een grondig overzicht brengen van alle munten van zijn hand. De muntverzamelaar kent hem wellicht van zijn Belgische munten. Maar ook voor Luxemburg en Belgisch Congo was hij actief. Ja, zelfs voor het onafhankelijke Baskenland realiseerde hij de stukken van 1 en 2 peseta.

Reden genoeg dus om eens alles op een rijtje te zetten!

Hierbij ook dank aan mijn mede-auteur Didier Vanoverbeek voor het gebruik van het basiswerk van zijn hand 1832-2002, *De Belgische Frank, encyclopedie van de Belgische Circulatiemunten, Deel I* en *Encyclopedie van de Belgische*

¹² Luc Vandamme, *Armand Bonnetain, de Pisanello van de 20ste eeuw*, in het jaarboek van het Europees Genootschap voor Munt- & Penningkunde vzw, Koninklijke vereniging, 2003-2004, p. 163/178.

Luc Vandamme, *De vrijmetselaarsmedailles van Armand Bonnetain*, in het jaarboek van het Europees Genootschap voor Munt- & Penningkunde vzw, Koninklijke vereniging, 2007, p. 161/194.

Luc Vandamme, *Armand Bonnetain en zijn enig exemplaar*, in het driemaandelijks blad *De Muntklapper* van het Europees Genootschap voor Munt- & Penningkunde vzw, Koninklijke vereniging, n° 50, april/mei/juni 2006.

Luc Vandamme, *Een restaurant met een rijke geschiedenis*, in het ledenblad *De Muntmeester* van de Diestse Studiekring, jg. 2, n° 4.

Luc Vandamme, *Twee broers met belangstelling voor Griekse munten*, in het ledenblad *De Muntmeester* van de Diestse Studiekring, jg. 2, n° 4.

Luc Vandamme, *Eugène Baie, diplomaat en schrijver*, in *Muntkoerier*, jg. 38, 2009, n° 1, p. 45/47.

Luc Vandamme, *Jules Destrée door de ogen van Armand Bonnetain*, in het ledenblad van de Promotie van de Medaille vzw, 12° jg, p. 1-34.

Staatsbetaalmiddelen, Deel II. Twee werken waarvan we gretig gebruik maakten en die thuishoren in de bibliotheek van elke rechtgeaarde numismaat.

Ook hebben we geprobeerd zoveel mogelijk stempelmateriaal te gebruiken voor de illustraties, wat soms een mooi zicht geeft op het productieproces.

I. BELGIË

1. 1922 – BELGIË VERZORGT HAAR WONDEN

Eerste ontwerp door Armand Bonnetain – Schaal 1:2

Beschrijving:

BELGIQUE (links langs de rand) / BELGIE (rechts langs de rand)

Een vrouwelijke krijger, gehurkt naar rechts en met speer, verzorgt haar gewond been.

De afbeelding is omringd door een cirkelvormige rand met afwisselend een streep en een punt.

Getekend in de afsnede met links: BONNETAIN en rechts FECIT.

180 mm, plaaster, bronskleurig gepatineerd.

De munten van dit type zijn de eerste Belgische stukken met een nominale waarde van 50 centiemmen of hoger die niet uit edel metaal werden geslagen, het oorlogsgeld van de Eerste Wereldoorlog uitgezonderd. Om de bevolking vertrouwd te maken met dit louter “fiduciaire” geld, werden zij voorzien van de vermelding “Goed voor” of “Bon pour”. De overheid gaf hiermee meteen ook aan dat zij evenveel waard waren als de vooroorlogse zilverstukken van 2 en 1 frank en van 50 centiemmen.

De symboliek van de zogenaamde muntpenningbons is kenschetsend voor de tijdsgesest. Voor het eerst wordt op deelmunt de koninklijke beeldenaar vervangen door een allegorie, waarbij een knielende vrouw die haar wonden heelt, het gekwetste maar zegevierende België verpersoonlijkt. Bovendien wordt een beeld

van de heroplevende economie opgeroepen door het gebruik van de mercuriusstaf.¹³

Naar aanleiding van het opzeggen van de Latijnse Muntunie verscheen op 23 maart 1928 een bericht in het Belgische staatsblad met de mededeling dat voortaan slechts de nog niet-ontmunte Belgische muntstukken wettelijk gangbaar waren nl.

- De Belgische goudstukken van 20 frank
- De Belgische zilverstukken van 5 frank en die van 2 frank, 1 frank en een halve frank met de beeldenaar van Leopold II en Albert en die van 2 frank en 1 frank met de data 1830-1880
- De Belgische nikkelen muntpenningbons van 2 frank, 1 frank en van een halve frank
- De Belgische kopernikkelen stukken van 25, 10 en 5 centiem met een middengaatje
- De Belgische koperstukjes van 2 en 1 centiem

Voorzijde

Schaal 2:1

Binnen een parelrand de verpersoonlijking van België, voorgesteld als een knielende vrouw naar links, die haar wonden verzorgt. De tekst BELGIË of BELGIQUE staat bovenaan langs de rand tussen twee rozenknoppen.

Getekend links langs de rand: BONNETAIN

¹³ De Mercuriusstaf of caduceus of gevleugelde herautstaf is het voornaamste attribuut van de Romeinse god Mercurius. Volgens de Romeinen was hij de uitvinder van de ambachten, beschermer van de wegen en de reizigers en was hij zeer bedreven in geldzaken en handel. Hij wordt meestal afgebeeld als een jonge man met gevleugelde voeten en op het hoofd een gevleugelde helm. In de hand houdt hij de caduceus, een staf met twee slangen.

Dr. Adelaïde van Reeth, *Encyclopedie van de Mythologie*, Tirion-Baarn, 1992, p. 165.

Ware grootte

Keerzijde

Schaal 2:1

Ware grootte

Binnen een parelrand de caduceus of mercuriusstaf langs beide zijden omringd door de waarde aanduiding: 2 F, 1 F, 50 C^{EN}, 50 C^{ES}

Bovenaan langs de rand de tekst: GOED VOOR of BON POUR

Onderaan langs de rand: het jaartal

Tussen de beide omschriften staan telkens drie rozenknoppen.

2 Franken – zuiver nikkel – Ø 27 mm – kartelrand – 10 gram (toegestane afwijking 15 ‰)

1923F	7.500.000
1923N	6.500.000
1924N	1.000.000
1930F	1.250.000
1930N	1.252.000

Totaal geslagen: 17.502.000

Ontmunt: 15.793.576

Niet ingeleverd: 1.708.424 of 9,76 %

Varianten:

1930F geslagen over 1920F

1930N geslagen over 1920N

1923F zou bestaan in medailleslag

Een groot gedeelte van de stukken 1924N, 1930F en 1930N zou niet in omloop gebracht zijn.

Aanmunting: Wet 17-6-1923 (BS 18/19-6-1923), MB 23-7-1923 (BS 26-7-1923)

Ontmunting: KB 23-8-1933 (BS 31-8-1933), KB 25-9-1933, KB 26-10-1933.

Definitief zonder waarde: 15-11-1933

Referenties:

Mor 380/384, VAH M97/98, PHI T24 n° 59, Dup 2224 & 2238, VKM 53, KM 91/92

1 Frank – zuiver nikkel – Ø 23 mm – kartelrand – 5 gram

Ware grootte

1922F	14.000.000
1922N	19.000.000
1923F	22.500.000
1923N	17.500.000
1928F	5.000.000
1928N	4.975.000

1929F	7.415.000
1929N	7.500.000
1930F	5.650.000
1931F	?
1933F	1.999.950
1933N	2.000
1934F	10.262.500
1934N	8.025.000

Totaal geslagen: 125.780.000

Ontmunt: 103.304.678

Niet ingeleverd: 22.475.322 of 17,854 %

Varianten:

1923N geslagen over 1922N

1928F geslagen over 1923F

1928F geslagen over 1927F

1928N geslagen over 1923N

1928N geslagen over 1927N

1934F geslagen over 1924F

1934N geslagen over 1934N

Een gedeelte van de stukken van 1933N werd niet in omloop gebracht.

Het jaartal 1934 zou bestaan met de voorzijde Nederlandstalig en de keerzijde Franstalig.

Aanmunting: Wet 31-12-1921 (BS 25-1-1922), MB 13-6-1922 (BS 6-9-1922)

Ontmunting: BR 24-1-1949 (BS 28-1-1949)

Definitief zonder waarde: 1-5-1949

Referenties:

Mor 385/398 + 442, VAH M99/100, PHI T24 n° 60, DUP 2150 & 2173, VKM 54 & 64, KM 89/90.

50 Centiemen – zuiver nikkel – Ø 18 mm – kartelrand – 2,5 gram

Ware grootte

1922F	6.180.000
1923F	8.820.000
1923N	15.000.000
1927F	7.000.000
1928F	3.000.000
1928N	10.000.000
1929F	1.000.000
1930F	1.000.000
1930N	2.252.000
1932F	2.530.000
1932N	2.000.000
1933F	2.861.000
1933N	3.139.000
1934N	935.482 waarvan 15.482 stuks geslagen in 1939
1934F	935.482 waarvan 15.482 stuks geslagen in 1939

Totaal geslagen: 66.652.064

Ontmunt: 42.796.242

Niet ingeleverd: 23.856.722 of 35,79 %

Varianten:

1928N geslagen over 1923N

1930N geslagen over 1920N

1932N geslagen over 1922N

Een gedeelte van de stukken van 1934N werd niet in omloop gebracht.

Aanmunting: Wet 12-7-1922 (BS 13-7-1922), MB 25-10-1922 (BS 29-10-1922)

Ontmunting: MB 8-5-1953 (BS 10-5-1953)

Definitief zonder waarde: 1-9-1953

Referenties:

Mor 399/413+444, VAH M101/102, PHI T24 n° 61, DUP 2194 & 2248, VKM 55/56, KM 87-88 & 118.

2. 1930 – BELGIË 100 JAAR

Dit stuk werd uitgegeven ter gelegenheid van het eeuwfeest van de Belgische onafhankelijkheid. Het is hiermee de enige herdenkingsmunt die niet uit edel metaal (goud of zilver) is geslagen. Ondanks het feit van zijn statuut als herdenkingsmunt heeft het publiek dit stuk – zoals de nikkelen stukken van 5 frank (1 belga) en 20 frank (4 belga) – afgewezen en vloeiende het na een zeer korte omlooperperiode massaal terug naar de rijkskassen. Het wantrouwen tegenover deze stukken, uitgedrukt in een nieuwe munteenheid en vervaardigd in niet-edel metaal was dus bijzonder groot.

De graveur van de bestaande Koninklijke beeldenaar, Godefroid Devreese, verkoos niet deel te nemen aan een eventuele wedstrijd. De Monetaire Commissie duidde vervolgens Bonnetain aan om de beeldenaar te graveren. Hij ontving hiervoor de som van 30.000 frank. Voor het stuk van 5 frank (1 belga) werd teruggegrepen naar de bestaande beeldenaar van Godefroid Devreese terwijl voor het stuk van 20 frank (4 belga) Bonnetain zijn ontwerp voor de drie koningen aanpaste om een enkelportret van koning Albert I te bekomen.

Voorzijde

Schaal 2:1

• LEOPOLD I • LEOPOLD II • ALBERT • 1830 – 1930 (rondom langs de rand)
 Binnen een parelrand staan de drie hoofden van de koningen uit die periode naar links, koning Albert op de voorgrond. Getekend onder het hoofd van koning Albert met: A.B.

Keerzijde

Schaal 2:1

KONINKRIJK / BELGIË (bovenaan)

10 / FRANK (in het midden)

OF / TWEE BELGA (onderaan)

Binnen een parelrand de tekst staande tussen twee verticale, onderaan met linten versierde, lauriertakken. Getekend onderaan langs de rand met: BONNETAIN

ROYAUME / DE / BELGIQUE (bovenaan)

10 / FRANCS (in het midden)

OU / DEUX BELGAS (onderaan)

**10 Franken – nikkel – Ø 34 mm – effen rand met verzonken kantschrift:
* BELGIQUE * – * BELGIË * – 17,5 gram (toegestane afwijking 15 %)**

1930N 3.000.000

1930F 2.699.000 (waarvan 1.499.000 stuks geslagen in 1931)

Geslagen: 5.699.000

Ontmunt: 5.618.226

Niet ingeleverd: 80.774 of 1,41 %

Er werden stukken geslagen met een randschrift in positie A en positie B.

Aanmunting: KB 27-6-1930 (BS 3-7-1930)

Ontmunting: KB 20-12-1934 (BS 6-1-1935), KB 1-7-1935 (BS 7-7-1935), KB 30-8-1935

Definitief zonder waarde: 1-12-1935

Referenties:

Mor 368/369, VAH M109/110, PHI T25 n° 62, DUP 2364 & 2373, VKM 99, KM 99/100

3. 4 BELGA – 20 FRANK

Bij het einde van de Latijnse Muntunie in 1926 werd, ter stabilisatie van de munt, de belga als nieuwe munteenheid in het leven geroepen. Hij vertegenwoordigde 5 frank en was bedoeld om gebruikt te worden in het internationale betalingsverkeer. Hiermee wilden de munthervormers zich distantiëren van de Franse frank die zich in een crisis bevond.

Slechts op drie muntstukken werd de dubbele waarde aanduiding vermeld nl. de 10 frank 1930, de 5 frank 1930-1934 en deze munt. De nieuwe nikkelen munten waren echter te groot en te zwaar om aanvaard te worden en ze vloeiden dan ook massaal terug naar de openbare kassen. Op de bankbiljetten werd de dubbele waardevermelding aangehouden tot op het einde van de Tweede Wereldoorlog. De belga werd formeel ingetrokken krachtens de besluitwet van 8 januari 1946.

Voorzijde

• ALBERT • KONING • (links langs de rand) / • DER • BELGEN • (rechts langs de rand)

Binnen een parelrand, de beeldenaar van koning Albert I naar links gekeerd, omringd door het omschrift. Getekend onder het hoofd van de koning met: A.B.

of

• ALBERT • ROI • (links langs de rand) / • DES • BELGES • (rechts langs de rand)

Keerzijde

- VIER BELGA (bovenaan) / 19 – 31 (onderaan)

Binnen een parelrand, het wapenschild met Belgische leeuw omringd met het halssnoer van de Leopoldsoorde, onder een gehemelte gevoerd met hermelijn en getopt door de koningskroon en geflankeerd door de waarde aanduiding. Getekend onder het rijkswapenschild rechts met: G.D.

**20 franken – nikkel – Ø 37 mm – effen rand met verzonken kantschrift:
* BELGIQUE * – * BELGIË * – 20 gram (toegestane afwijking 15 %)**

1931N 2.600.000
1931F 3.957.000
1932N 6.950.000
1932F 5.472.000

Geslagen: 18.979.000

Ontmunt: 18.872.000

Niet ingeleverd: 107.000 of 0,56 %. Dit is het laagste percentage ooit, dat bij een ontmuntingsprocedure niet werd omgewisseld.

Er werden stukken geslagen met een randschrift in positie A en positie B.

Varianten:

1932F bestaat in medailleslag

Aanmunting: KB 31-3-1931 (BS 11-6-1931)

Ontmunting: KB 20-12-1934 (BS 6-1-1935), KB 1-7-1935 (BS 7-7-1935), KB 30-9-1935

Definitief zonder waarde: 1-12-1935

Referenties:

Mor 364/367, VAH M93/94, PHI T27 n° 64, DUP 2414 & 2425, VKM 51, KM 101/102

4. ONTWERPEN

4.1. NIEUW MUNTSTUK VAN 20 FRANK MET DE BEELDENAAR VAN KONING LEOPOLD III (1934)

Op 1 maart 1934 stelde Hector Verhaeghe, de directeur van de Munt, de minister van Financiën voor de keuze om ofwel Godefroid Devreese, auteur van de beeldenaar van koning Albert I, een nieuw model te laten vervaardigen of om een beroep te doen op alle Belgische kunstenaars om een beeldenaar van de nieuwe vorst en een nieuwe keerzijde voor het zilverstuk van 20 frank te ontwerpen. Al op 3 maart 1934 koos de Minister voor het tweede alternatief, zodat de meeste dagbladen

op 15 maart 1934 een oproep tot deelneming aan deze ontwerpwedstrijd publiceerden.

Van de hierna volgende kunstenaars kunnen we met zekerheid zeggen dat zij deelnamen aan deze wedstrijd: Georges Adelaere, Achiel Bentos, Auguste Bija, Armand Bonnetain, Jean Canneel, Marc Colmant, Eugène De Bremaecker, Pierre De Soete, Donatien De Zeine, Louis Dupont, Auguste Guaisnet, P. Libert, Alfons Mauquoy, Herman Pick, J.B. Ponsard, Marcel Rau, Leon Sarteel, Pierre Theunis, Jules Van de Veegaete.

Een jury, onder het voorzitterschap van Burggraaf Alois Van de Vyvere, selecteerde op 27 april 1934 vier ontwerpen: deze van Alfons Mauquoy, Armand Bonnetain, Pierre Theunis en Marcel Rau. Deze kunstenaars werden dan in de gelegenheid gesteld hun ontwerpen uit te werken volgens de aanwijzingen van de jury en het Hof.

Op 1 oktober 1934 kwam de wedstrijdjury nogmaals samen en koos bij deze gelegenheid unaniem voor het ontwerp van Marcel Rau, die wel zijn ontwerp diende aan te passen.

Buiten de eerder vooropgestelde premie van 1.000 frank, ontvingen Bonnetain en Theunis elk een bijkomende vergoeding van 1.000 frank, terwijl Mauquoy een bijkomende vergoeding van 2.500 frank ontving. Marcel Rau ontving in totaal het bedrag van 11.000 frank.

BONNETAIN

Voorzijde

• LEOPOLD III • (links langs de rand) / • ROI DES BELGES • (rechts langs de rand)

Het hoofd van Leopold III naar links.

Getekend onderaan langs de rand: BONNETAIN

Keerzijde

20 (links in het midden) / FR (rechts in het midden)

19 (links onderaan) / 34 (rechts onderaan)

Een rechtopstaand antiek geklede vrouw houdt met haar linkerhand een rechtopstaand schild vast en met haar rechterhand een tak.

Getekend in de afsnede met: A.B.

4.2. NIEUWE MUNTREEKS MET BEELDENAAR VAN LEOPOLD III (1937)

Zie hiervoor

Luc Vandamme & Didier Vanoverbeek, *Armand Bonnetain en de wedstrijd voor de nieuwe munttypes van koning Leopold III in 1937*, in het Jaarboek 2008 van het Europees Genootschap voor Munt- en Penningkunde vzw, Koninklijke Vereniging, p. 119 / 136.

5. DE NA-OORLOGSE HERVORMING VAN DE METAALGELDOMLOOP (1947-1948)

Op 17 mei 1947 verzocht Georges Verlinde, directeur van de Munt, de kunstenaars Marcel Rau en Armand Bonnetain ontwerptekeningen in te dienen voor de geplande koperen stukken van 5 en 1 frank en voor de bronzen stukken van 10 en 20 centiem.

De directeur van de Munt liet hen de volledige vrijheid van compositie maar hun voorstellen werden echter weinig origineel bevonden. Daarom bestelde hij bij de twee kunstenaars gipsmodellen voor drie munttypes, maar ditmaal werd een bepaalde thematiek en omschriften verplicht gesteld. De koningskwesie en de wederopbouw zorgden er voor dat gekozen werd voor ontwerpen waarbij een verwijzing naar de persoon van de koning ontbrak en waarbij de nadruk lag op de sectoren van de Belgische economie.

De bronzen pasmunt diende een beeldenaar van een mijnwerker te vertonen als symbool voor de industrie. De beeldenaar van een maaister die op de kopernikkel stukken van 5 en van 1 frank diende geplaatst te worden vertegenwoordigde uiteraard de landbouw. In dit tweede voorstel werden tevens ontwerpen voor zilverstukken van 50 en 20 frank besteld met een portret van Mercurius (of Minerva), symbool voor de handel.

Bonnetains' Mercurius

Een min of meer uniforme keerzijde moest de volgende elementen bevatten: de waarde aanduiding, de koningskroon als enig – zij het neutraal – symbool van de monarchie, eventueel het wapenschild of de Belgische leeuw en het jaartal. Op voorstel van de directeur-generaal van de Thesaurie werd tevens opdracht gegeven om een vierkoningenstuk van 100 frank te ontwerpen.

de godin Ceres

Armand Bonnetain diende bas-reliëfs voor de drie munttypes in met beelden van resp. een mijnwerker op de pasmunt, de godin Ceres¹⁴ op de kopernikkelen munten en de god Mercurius op de zilverstukken. Armand Bonnetain diende geen ontwerp voor het “dynastie”-stuk van 100 frank in. Vervolgens werden proefslagen van de ontwerpen van de twee kunstenaars geslagen.

¹⁴ Ceres, Ouditalische godin van de landbouw. Ceres wordt afgebeeld met een krans van korenaren, een scepter en een korf met vruchten of bloemen.

Dr. Adelaïde van Reeth, *Encyclopedie van de Mythologie*, Tirion-Baarn, 1992, p. 54.

BONNETAIN

Type Mijnwerker

BONNETAIN

Type Ceres

BONNETAIN

Type Mercurius

De mijnwerker van Bonnetain

Daar een bedrag van 30.000 frank per ontworpen munttype was voorzien ontving Bonnetain een som van 90.000 frank. De geschiedenis leert ons dat de ontwerpen van Bonnetain het spijtig genoeg niet haalden van die van Marcel Rau.

II. LUXEMBURG

1.0. GROOTHERTOOGIN CHARLOTTE (1919-1964)

Nadat Groothertogin Marie Adelaide in 1919 gedwongen werd ontslag te nemen, werd zij opgevolgd door haar zuster Charlotte. In het begin van haar ambtsperiode werden in Stuttgart nog een aantal oorlogsmunten verder aangemunt, maar in november 1922 werd de Brusselse Munt reeds gepolst om muntstukken te vervaardigen ter vervanging van dit oorlogsgeld en van de “*bons de caisse*”. In die periode diende de Munt echter een enorme hoeveelheid muntstukken voor het eigen land en voor de kolonie te slaan, zodat van 1921 tot 1924 een moratorium op de buitenlandse muntslag werd ingesteld.

Vanaf 1924 was de bevoorrading van de Nationale Bank van België en de Koloniale Schatkist verzekerd en kon opnieuw voor het buitenland worden geslagen. De definitieve bestelling van telkens 1 miljoen Luxemburgse stukken van 1 en 2 frank werd geplaatst op 13 november 1923. Aangezien België en Luxemburg recentelijk een economische unie hadden gesloten werden de afmetingen en de samenstelling

van de muntstukken vanaf dan meer op elkaar afgestemd. Daarom werden deze stukken ook in puur nikkel geslagen en voorzien van het inschrift “*Bon Pour*”.

Het eerste stuk van het type *Feiersteppler* of puddler¹⁵ zoals het meestal wordt genoemd, werd in circulatie gebracht in 1924. De eerste helft van de 20e eeuw was een fascinerende periode in de nationale geschiedenis van het Groothertogdom Luxemburg nl. deze van de grote bloei van de ijzer- en staalindustrie. En daarin speelde één man een grote rol: Emile Mayrisch, mijnningenieur en voorzitter van de staalgroep Arbed. Het was dan ook niet verwonderlijk dat in deze context een nieuw muntstuk het levenslicht zag met een onderwerp dat van levensbelang was voor Luxemburg.

Het muntstuk toonde ons een fabrieksarbeider die het vuur oppoekte onder de hoogoven. Het grote Luxemburgse publiek kende dit stuk onder de naam *Feiersteppler*. De meeste catalogi spreken echter van een puddleur, een van origine Engels woord trouwens.¹⁶

Met deze muntstukken van 2 en 1 frank kwam er een trendbreuk in de Luxemburgse numismatiek. Voor 1924 immers, waren er alleen stukken van 5, 10 en 25 centiem. Waarom dan nu precies in 1924?

Het Groothertogelijk arrest dat de introductie van deze veel waardevoller stukken regelde, vermeldde als reden de vervanging van de kasbons van 1 en 2 frank uitgegeven in 1918 en 1919 die ontmunt werden in 1925. De totale waarde van deze nieuwe uitgifte bedroeg 3 miljoen frank en leek voldoende te zijn om de totale waarde van de kasbons, zijnde 6 miljoen frank, te vervangen. De eerste herslag van deze 1 frank stukken gebeurde pas in 1928, de 2 F stukken werden zelfs niet meer herslagen.

De *Feiersteppler* was op verschillende punten een nieuwe munt in het numismatisch landschap van het Groothertogdom Luxemburg:

1. Het Groothertogelijk arrest werd zeer uitzonderlijk getekend op een zaterdag nl. op 2 augustus 1924.
2. Eén miljoen stukken van 2 F werden geslagen. Het was een vrij groot (27 mm) en vrij zwaar stuk (10 gram), vergelijk maar eens met onze huidige 2 euro stukken! Later op het jaar werden er ook nog 1 miljoen stukken van 1 frank geslagen.
3. Deze twee stukken waren de eerste munten geslagen in puur nikkel.
4. Het waren de eerste stukken met de tekst: “Bon pour 1 franc” en “Bon pour 2 francs”. Waarom? Waarschijnlijk omdat ze de vervangers waren van de fameuze “kasbons”, papieren geld dus. Vandaar dat ze soms de naam “billet métallique” kregen.
5. De *Feiersteppler* komt voor op 5 verschillende Luxemburgse munten, die

¹⁵ Of puddelaar, is een arbeider bij de puddeloven. Puddelen is ruw ijzer veranderen in smeedijzer of staal. De puddelhaak is een 2,5 tot 3 meter lange, aan het eind haakvormig omgebogen stang waarmee de puddelaar in het gesmolten ijzererts roert.

¹⁶ To puddle = omroeren van gesmolten ijzer.

in totaal op 29 miljoen exemplaren werden geslagen tussen 1924 en 1991.

Tijdens of na de Eerste Wereldoorlog heeft Auguste Trémont verschillende schetsen gemaakt, in opdracht van de directie, van arbeiders die werkten in de fabriek van Dudelange. Eén van die arbeiders die de voorkeur van Auguste Trémont had, was Mathias Gaasch uit Dudelange, een impressionante figuur. Deze arbeider of althans de schetsen die Auguste Trémont van hem had gemaakt, stond waarschijnlijk model voor de ontwerpen die Armand Bonnetain maakte.

1.1. 1924 – 2 & 1 FRANCS

Eerste ontwerp in gips van Armand Bonnetain

Armand Bonnetain voorzag beide stukken dus met de afbeelding van een puddler. Deze puddler zou achteraf nog meermaals worden gebruikt voor diverse muntstukken en is in het collectieve geheugen van de Luxemburgers gegrift als hét representatieve nationale muntstuk bij uitstek. Het stuk van 2 frank zou alleen met het jaartal 1924 worden uitgegeven en al in 1929 uit omloop genomen worden. Het is tevens het enige Luxemburgse muntstuk met die nominale waarde. Het ontwerp, hierboven, waarbij de puddler ongehelmd staat afgebeeld, werd niet gebruikt.

Tweede ontwerp in gips van Armand Bonnetain

Het metaal werd geleverd door de firma **Usines de Nickel de la Nethe** te Duffel en de plaatjes werden vervaardigd door **Vereinigde Deutsche Nickelwerke** te Schwerte (bij Dortmund). De muntslag liep te Brussel van midden juli tot midden augustus 1924.

2 Francs – nikkel (99 %) – Ø 27 mm – kartelrand – 10 gram

Voorzijde

- LUXEMBOURG • (bovenaan langs de rand)

De gekroonde initialen van de groothertogin in het midden met eronder twee ineengevlochten rozentakken binnen een parelrand.

Getekend onderaan langs de rand met: BONNETAIN

Keerzijde

BON POUR (linksboven langs de rand)

2F (rechts in het veld)

1924 (onderaan in de afsnede)

Binnen een parelrand een hoogovenarbeider naar rechts, de slakken afstekend van het gloeiend metaal. Links onderaan achter de puddler enkele rokende schoorstenen.

Getekend onderaan langs de rand met: A.B.

1924 1.000.000 stuks

Referenties:

KM 36, L 280, W270.

1 franc – nikkel (99 %) – Ø 23 mm – kartelrand – 5 gram

1924	1.000.000
1928	2.000.000
1935	1.000.000

Referenties:

KM 35, L 281, W 271.

Het Groothertogelijk Besluit van 14 december 1927 voerde 2 miljoen muntpenningbons van 1 frank in; zij werden al op 28 december 1927 besteld en de muntslag werd goedgekeurd door de Belgische Minister van Financiën op 11 januari 1928.

Het metaal werd door hetzelfde Duffelse bedrijf geleverd, maar ditmaal werden de plaatjes bij **Usines à Cuivre et à Zinc de Liège** vervaardigd. De productie liep van 6 tot 21 februari 1928. De kostprijs voor de aanmaak bedroeg ongeveer 24 centiem/stuk en deze muntslag leverde een totale winst op van meer dan 51.000 frank.

In juli 1935 werd nogmaals een bestelling van 1 miljoen nikkelen muntpenningbons geplaatst. Het metaal en de muntplaatjes werden door dezelfde bedrijven geleverd als in 1928.

1.2. HET KOPERNIKKELEN STUK VAN 1 FRANK UIT 1939

Tengevolge van de in 1935 doorgevoerde muntsanering en de hieraan inherente devaluatie van de Belgische frank, was de Luxemburgse frank 1,25 frank waard. Daarom besliste de Luxemburgse regering om het 1 frank-stuk met de puddler te vervangen door een iets groter en zwaarder stuk met andere gravures. Deze maatregel was ook nodig om te vermijden dat de Belgische stukken van 1 frank (die dus 25 % minder waard waren) konden worden gebruikt in de Luxemburgse telefooncellen.

In opdracht van de Caisse Générale de l'Etat (CGE) ontwierp en modelleerde Armand Bonnetain een nieuw munttype waarop ditmaal een maaister prijkt als zinnebeeld van de Luxemburgse landbouw in plaats van de puddler, de verpersoonlijking van de nationale industrie. Hij ontving hiervoor de som van 15.000 frank. De graveerwerken werden uitgevoerd door Alexandre Everaerts, de hoofdgraveur van de Brusselse Munt.

Op 27 mei 1939 bestelde de CGE 5 miljoen kopernikkelen stukken van 1 frank. De metalen werden aangekocht door toedoen van de Londense firma Metal Traders Ltd., maar de muntplaatjes werden in de Brusselse Munt zelf vervaardigd. De eigenlijke muntslag vond plaats in september en oktober 1939 tegen de prijs van 27,25 frank/kilogram. Deze productie leverde een winst op van niet minder dan 236.000 frank.

De nieuwste muntstukken werden officieel uitgegeven door het Groothertogelijk besluit van 24 september 1939 en het zijn de eerste Luxemburgse stukken die de waarde en de landsnaam in het "Letzeburgs" vermelden. Waar tot dan toe de opschriften in het Frans gesteld waren, gaf men in 1939 toe aan het bloeiend patriottisme naar aanleiding van 100 jaar onafhankelijkheid.

Voorzijde

☼☼ LETZEBURG ☼☼ (onderaan langs de rand tussen telkens 2 rosetten)
De gekroonde initialen van de groothertogin in het midden binnen een parelrand.

Keerzijde

1 FRANG (links in het midden)

1939 (rechts in het midden)

Binnen een parelrand een maaister met in de linkerarm een bussel en in de rechterhand een sikkel.

Getekend onder de voeten van de maaister met: A. (links) B. (rechts)

1 frang – Cu 75 %, Ni 25 % – Ø 24 mm – kartelrand – 6,5 gram

1939 5.000.000

Referenties:

KM 44, L 292, W 282

1.3. DE EERSTE NAOORLOGSE CIRCULATIEMUNTEN

In januari 1949 besliste de Luxemburgse regering om een nieuw stuk van 5 frank uit te geven ter vervanging van het papiergeld met dezelfde nominale waarde. Ondanks het feit dat in België ondertussen het besluit van de Regent houdende invoering van een complete nieuwe muntreeks was verschenen, opteerden de Luxemburgers toch voor een stuk met een grotere diameter en met een hoger gewicht dan het recent gecreëerde Belgische 5 frankstuk, type Ceres. Dit zou later de nodige problemen met zich brengen, zodat het 5 frankstuk met jaartal 1949 het enige was dat in omloop gebracht werd.

Armand Bonnetain ontwierp en modelleerde de nieuwe gravures en Joseph Debruyn, die in 1943 Alexandre Everaerts was opgevolgd als hoofdgraveur, vervaardigde het stempelgereedschap.

Enkele ontwerpen van Armand Bonnetain

Om de nationale fabricage niet te hinderen werden de muntplaatjes vervaardigd bij Usines à Cuivre et à Zinc de Liège voor de prijs van 29,10 frank/kg. De productie van de muntstukken liep van december 1949 tot januari 1950 en kostte de Luxemburgse staat ongeveer 50 centiem/stuk. Het Groothertoglijke uitgiftebesluit werd slechts op 13 november 1949 ondertekend.

Voorzijde

Schaal 2:1

• CHARLOTTE • GRANDE-DUCHESSE DE LUXEMBOURG • 1949 (rondom)
Haar hoofd naar links.
Onderaan getekend met monogram: A.B.

Keerzijde

5 (midden in het veld) FRANG (onderaan langs de rand)
De waarde aanduiding getopt door de koningskroon en omgeven door twee rechtopstaande rozen.
Getekend onderaan rechts achter de G met monogram: A.B.

5 Frank – Cu 75 Ni 25 – Ø 25,5 mm – kartelrand – 7 gram – 1,54 mm dik

1949 2.000.000 (waarvan 1.500.000 geslagen in 1950)

Referenties:

KM 50, L 296, W288.

2. DE HERDENKINGSMUNTEN

2.1. 600 JAAR OVERLIJDEN VAN JAN DE BLINDE (1946) (EN NASLAG 1964)

De stukken van 100, 50 en 20 frank die de Caisse Générale de l'Etat op 31 oktober 1946 bij de Munt bestelde, zijn zonder twijfel wel echte herdenkingsmunten, want in het uitgiftebesluit van 29 september 1947 werd al gestipuleerd dat deze stukken vanaf 26 augustus 1948 geen betaalwaarde meer zouden hebben. Deze bepaling werd weliswaar herzien in het GHB van 7 juni 1948, maar dit doet niets af van hun status als gedenkmunt.

Zij herdenken eigenlijk twee gebeurtenissen, de 600ste verjaardag van de **Slag bij Crécy** van 26 augustus 1346, waarbij Jan de Blinde, graaf van Luxemburg sneuvelde, enerzijds, en de overbrenging van zijn stoffelijke resten van Castell-sur-Sarre naar de Onze-Lieve-Vrouwkathedraal van Luxemburg op 26 augustus 1946 anderzijds.

Ontwerp uitgevoerd in plaaster, brons gepatineerd ø 220 mm (Schaal 1:2)

Jan de Blinde (10.8.1296 – 26.8.1346) was van 1310 tot 1346 koning van Bohemen en graaf van Luxemburg. Hij had meer van een dolende ridder dan van een koning. Hij streed van 1324 tot 1334 tegen de hertog van Brabant en hij nam deel aan krijgstochten naar Italië, Litouwen en Polen. In 1339 werd hij blind ten gevolge van een oogziekte die hij opliep tijdens de raid tegen de Litouwers.

Jan sneuvelde tijdens de Honderdjarige Oorlog, in de slag bij Crécy, waar hij aan de zijde van de Fransen de Engelsen bestreed.

De muntplaatjes werden in de Brusselse Munt vervaardigd met metaal afkomstig van uit omloop genomen zilverstukken van 5 en 2 Reichsmark die tijdens de oorlog in het Groothertogdom circuleerden. De productie vond plaats van juli tot september 1947 en de fabricageprijs bedroeg respectievelijk 1,70, 1,30 en 1 frank per stuk voor de stukken van 100, 50 en 20 frank.

De hoge oplage van deze munten, 100.000 exemplaren, zorgde ervoor dat deze serie niet echt zeldzaam is.

Armand Bonnetain ontwierp en modelleerde de gravures, de muntstempels werden door Joseph Debruyv vervaardigd.

In vergelijking met de beschrijving in het uitgiftebesluit zijn er bij de geslagen stukken enkele verschillen te noteren: de datum wordt uitgedrukt als 26.VIII in plaats van 26 AOUT , het gewicht van het 20 frankstuk bedraagt 9 gram i.p.v. 8.5 gram en de diameter van het stuk van 50 F is 1 mm groter dan in het besluit (31 tegenover 30 mm). Dit stuk werd ook gebruikt in de gewone muntomloop, reden waarom we deze munt zelden in zeer goede kwaliteit aantreffen.

Erfgrootertog Jan bracht tijdens de muntslag van het 100 frankstuk op 1 augustus 1947 een bezoek aan de muntwerkplaatsen. Hij was o.m. vergezeld van de Luxemburgse minister van financiën Pierre Dupong en de directeur van de Caisse Générale Ernest Goergen en werd ontvangen door de Belgische minister van Financiën, Gaston Eyskens. Ter gelegenheid van dit bezoek werd een plaket geslagen met de door Bonnetain ontworpen beeldenaar van de Erfgrootertog.

Vz. S. A. R. / LE GRAND - DUC HERITIER / DE LUXEMBOURG / VISITE LA / MONNAIE DE BELGIQUE / 1947

Bovenaan het hoofd van de troonopvolger van Luxemburg binnen een cirkel met eronder links en rechts een wapenschild.

Getekend onder het hoofd met: A.B.

Kz. Blanco

1947, Koninklijke Munt, 43,02 x 65,52 mm, rood koper, 74,2 gram.

Er werden tevens enkele gouden proefstukken geslagen (referenties: L 385/386/387). In de catalogi wordt deze uitgave vermeld voor het jaar 1946. Het uitvoeringsbesluit dateert echter van 29 september 1947.¹⁷

¹⁷ René Link, *Les signes monétaires Luxembourgeois*, Luxemburg, août 1991, uit de serie “*Etudes*” van het *Institut Monétaire Luxembourgeois*, n° 2.

Voorzijde

Schaal 2:1

PRENZ • JEAN • VU • LETZEBURG • (bovenaan langs de rand)
 • 100 F • (onderaan langs de rand)

Binnen een parelrand, de beeldenaar van de erfgroothertog Jan, naar links gekeerd, geplaatst tussen, links, het wapenschild van Bourbon, en rechts, het wapenschild van Luxemburg, omringd door het omschrift en de nominale waarde 100 (of) 50 (of) 20 F. Getekend onder het hoofd met: A.B.

Keerzijde

Schaal 2:1

• JANG • DE • BLANNEN • (bovenaan langs de rand)

Binnen een parelrand, een naar rechts galopperende ruiter, Jan de Blinde, met in de linkerhand een schild en in de rechterhand een zwaard, omgeven door het omschrift en onderaan de datum 26-VIII — / 1346-1946. Links achter de ruiter, een banier met zijn leuze: SERVIAM.

Getekend onderaan langs de rand rechts: BONNETAIN

100 frank – Ag 835, Cu 165 – Ø 37 mm – kartelrand – 25 gram – 2,27 mm dik

1946 100.000 stuks

Referenties:

KM 49, L 293, W 283.

50 frank – Ag 835, Cu 165 – Ø 31 mm – kartelrand – 12,5 gram – 1,75 mm dik

1946 100.000 stuks

Referenties:

KM 48, L 294, W 284.

20 frank – Ag 835, Cu 165 – Ø 25 mm – kartelrand – 9 gram – 1,45 mm dik

1946 100.000 stuks

Referenties:

KM 47, L 295, W 285.

Op 2 oktober 1964 werden 2000 reeksen met de drie zilverstukken ter herdenking van de Slag van Crécy bijbesteld. De Caisse Générale leverde hiervoor 6000 beschadigde stukken van de uit 1947 daterende productie om te worden herslagen. De stukken werden geslagen in december 1964 en ze werden gefactureerd aan 12 frank/reeks. De stukken van 100 frank zijn geslagen zonder de vermelding van de graveur. In de catalogus “Prifix Monnaies” van Romain Probst worden een aantal verschillen tussen de herslagen en de originele muntstukken opgesomd. De stukken komen o.a. voor zonder de graveursnaam.

Armand Bonnetain graveerde eveneens bij deze gelegenheid een mooie lichtblauwe postzegel.

3. NIET-MONETAIRE PRODUCTIES

PROEFSLAGEN MARIA – ADELHEID (1949)

De wet van 6 augustus 1913 had zilverstukken van 50 c, 1 en 2 frank, met de beeldenaar van Groothertogin Marie Adelaide ingevoerd. Op uitzondering van een vijftal proeffreesen met de drie stukken die te Parijs werden geslagen, werden deze stukken wegens de oorlogsomstandigheden echter nooit in omloop gebracht. De muntzijde is het werk van de Franse medailleur Charles Pillet¹⁸, die tevens de beeldenaar van de groothertogin graveerde op basis van een marmeren medaillon van Pierre Federspiel (L 343/344/345).¹⁹

¹⁸ Charles Philippe Germain Aristide Pillet (F), geboren te Parijs, leerling van Henri Chapu en J.C. Chaplain. Hij won als eerste de “Prix de Rome” in 1890. Uit: L.Forrer, *Biographical dictionary of medallists*, London, 1909, Volume IV, p. 536/539.

¹⁹ Pierre Federspiel, Luxemburgs beeldhouwer en leraar. Geboren op 24/3/1864, overleden op 19/4/1924. Hij studeerde beeldende kunsten aan de Academie in München, en was leerling van beeldhouwer Boucher te Parijs. Enkele medailles van zijn hand zijn o.a. de portretmedailles van Jean Pierre Pescatore (1846-1905) en Groothertog Willem van Nassau (1905-1912).

De CGE keurde een naslag van deze stukken goed op 11 augustus 1948 en op 19 oktober 1948 bestelde de Section Numismatique du Cercle Philatélique et Numismatique de Luxembourg-Gare bij de Brusselse Munt 3.000 reeksen met de drie muntwaarden. Deze vereniging motiveerde haar aanvraag met volgende argumenten: het betrof de eerste geplande zilverstukken van het Groothertogdom, het waren de enige stukken met de beeldenaar van Marie Adelaide en hun heruitgifte zou een eerbetoon zijn aan de, volgens hen, ten onrechte afgezette Groothertogin alsook aan de Luxemburgse kunstenaar Pierre Federspiel. In de brief werd trouwens expliciet bevestigd dat een deel van de opbrengst van deze uitgifte zou worden gestort aan de weduwe van de inmiddels overleden kunstenaar.

Armand Bonnetain realiseerde de licht aangepaste modellen en de graveur van de Brusselse Munt Joseph Debruyn graveerde de muntstempels. De stukken werden eind 1949 afgeleverd (L.346/347/348).²⁰

Schaal 4:1

²⁰ L = Catalogue Prifix (Romain Probst – Ed. 1997)

Schaal 4:1

Schaal 4:1

Techische kenmerken en overzicht productie

Denominatie	Aantal	Gehalte	Jaar	Ø	Gewicht	Kost	N°
50 centiem	3.000	900 Ag	1914	17,5 mm	2,222 g	0,50 F	L346
1 frank	3.000	900 Ag	1914	22 mm	4,444 g	0,75 F	L347
2 frank	3.000	900 Ag	1914	25 mm	8,888 g	1 F	L348

III. BASKENLAND

Spaans-Baskenland valt samen met de 3 noordwestelijke provincies Vizcaya (hoofdstad Bilbao), Guipuzcoa (hoofdstad San Sabastian) en Alava (hoofdstad Vitoria). Soms wordt ook de grotere provincie Navarra tot het Baskenland gerekend.

In de Spaanse Burgeroorlog koos de regering van het Baskenland (Gobierno de Euzkadi), onder leiding van Jose Aguire, alhoewel ze ideologisch niet bij hen aanleunde, toch de zijde van de Republikeinen. Op 7 oktober 1936 werd de onafhankelijkheid uitgeroepen.

Nadat de nationalisten van Generaal Franco, die opkwamen voor de Spaanse eenheid, de Basken na een felle strijd hadden verslagen (cf. het bombardement van de historische hoofdstad Guernica) werd de autonomie ingetrokken op 19 juni 1937.

In deze kortstondige periode plaatste de Baskische regering, bij monde van de voorzitter van hun vertegenwoordiging in Parijs, Rafaël Picavea, een bestelling bij de Munt te Brussel van 6 miljoen stukken van 1 peseta en van 2 miljoen stukken van 2 peseta. Het Belgische Munthuis bekwam deze opdracht, na in concurrentie te zijn geweest met de Monnaie de Paris.

De ontwerpen zijn van de hand van Armand Bonnetain en de productiestempels werden vervaardigd in het atelier van de toenmalige chef van de graveerdienst

Alexandre Everaerts. Voor dit werk kon hij een beroep doen op 3 muntarbeiders. De vergoeding van de door hen gepresteerde overuren bedroeg 447,50 frank.

De muntplaatjes werden vervaardigd in de Usines à Cuivre et à Zinc de Liège te Chenée. De muntslag werd uitgevoerd in 7 weken (januari – februari 1937), voor de prijs van 2.125.000 frank, waarvan de helft vooraf werd betaald en het saldo na levering.

Deze levering gebeurde in 2 keren. Het grootste gedeelte van de 2 peseta-stukken (10 ton) werd op 11 februari 1937 per trein tot Toulouse vervoerd en de rest werd op 8 maart 1937 via Antwerpen naar Bilbao verscheept. In totaal werden 24.074 kg stukken van 1 peseta en 16.047 kg stukken van 2 peseta geproduceerd.

Volgens bepaalde bronnen werden de 130 kisten op de boot in beslag genomen door de troepen van Franco, maar desondanks verklaarde de heer Picavea in een brief van 6 mei 1937 zeer tevreden te zijn over de uitvoering van de bestelling!

Het lag in de bedoeling dat nog meerdere stukken van 1 en 2 peseta en een stuk van 5 peseta, met nieuwe door Armand Bonnetain ontworpen gravures, zouden worden besteld, doch de nederlaag van de Baskische republikeinen heeft dit belet.

Deze 2 stukken blijven dus de enige monetaire getuigen van de moderne Baskische geschiedenis.

Ontwerp in plaaster, brons gepatineerd.

Voorzijde

Schaal 2:1

GOBIERNO • (links langs de rand) / DE • EUZKADI • (rechts langs de rand)

Binnen een parelrand een naar rechts gekeerde beeldenaar van een vrouw met een frygische muts²¹ op het hoofd, de allegorische voorstelling van de vrijheid (Libertas), omringd door de tekst.

Getekend in de afsnede met de gestileerde initialen: AB.

²¹ De Frygische muts is een zacht kegelvormig hoofddeksel waarvan de top naar voren wijst en weer wat naar beneden valt. Deze muts werd oorspronkelijk door de inwoners van Frygië in Klein-Azië gedragen, maar in het Romeinse Rijk werd ze gedragen door vrijgelaten slaven. Dit gebruik ligt aan de oorsprong ervan als symbool van de vrijheid. In de moderne tijden werd de Frygische muts gedragen door de Jacobijnen tijdens de Franse Revolutie en door de Amerikaanse Onafhankelijkheidsstrijders. Tot op heden wordt het nationale symbool van Frankrijk, Marianne, afgebeeld met de Frygische muts.

Keerzijde

Schaal 2:1

2 / PESETAS / 1937 / - (of) 1 / PESETA / 1937 / -

Binnen een parelrand, de waardeaanduiding in het veld en het jaartal omringd door een lauwerkrans.

Technische kenmerken en overzicht productie

	2 PESETA	1 PESETA
Diameter	26 mm	22 mm
Gewicht	8 gram	4 gram
Rand	Gekarteld	Gekarteld
Slagaantal	2.000.000	6.000.000
Jaartal	1937	1937
Nummering	Yeoman 2 – KM 2	Yeoman 1 – KM 1
BMB	22.EUZ.02	22.EUZ.01

Ondanks het feit dat de Belgische Munt niet al te veel ruchtbaarheid aan deze muntslag had gegeven, werden de banden met de officiële Spaanse (republikeinse) regering niet opgeheven. Dit moge blijken uit het feit dat de Munt in het voorjaar van 1937 nog inging op twee offertes van de Spaanse regering en hierbij zelfs de muntslag voor de Baskische regering als referentie gebruikte!

Omdat het leger van Generaal Franco steeds verder oprukte naar Madrid, had de Spaanse republikeinse regering zich te Valencia gevestigd. Het was van uit deze stad dat een offerte werd uitgeschreven voor de aanmaak van aluminiumbronzen stukken van 1 en 2 peseta. De Brusselse Munt stelde wegens slechte ervaringen met deze legering andere legeringen voor, maar hierop werd niet ingegaan.

Een tweede dossier nam heel wat concretere vormen aan want op 12 maart 1937

diende de Muntmeester, Hector Verhaeghe, een offerte in voor het slaan van 200.000 nikkelstukken van 1 peseta van 4 gram en voor 300.000 nikkelstukken van 2 peseta van 8 gram in puur nikkel, voor de som van 169.000 frank. Deze offerte was gericht aan de provinciale republikeinse regering van Santander, Palencia en Burgos.

Ondertussen had de Spaanse regering echter een noodmunt opgericht in Castellon de la Plana, waar deze muntslagen vervolgens plaatsvonden. Na de Spaanse burgeroorlog, die gewonnen werd door de nationalistes van Franco, werd de Casa de Moneda te Madrid, opnieuw in bedrijf gesteld en kwam er een einde aan de monetaire chaos van de dertiger jaren.

IV. BELGISCH CONGO

Vz. BANQUE DU CONGO BELGE / BANK VAN BELGISCH / • CONGO • / •
1909 ★ 1934 • (in de afsnede)

Een olifant lopend naar links.

Getekend rechts achter de olifant met monogram: AB

Kz. –

Een halfnaakte zwarte vrouw laat haar baby aan één van haar borsten drinken. Zij houdt met de rechterhand een stok vast en rechts van haar staat een vijfpuntige ster.

Getekend in de afsnede links: BONNETAIN en rechts: FECIT

1934, J. Fonson, 70,55 mm, brons, 124,2 gram.

Deze munten hadden als basis de medaille uit 1934 geslagen voor de “Banque du Congo Belge” hierboven afgebeeld en beschreven. Echter uit een brief aan de “Banque du Congo Belge”, gedateerd 4 juli 1946 en geschreven door Emile Bégault, de schoonvader van Armand Bonnetain, blijkt dat dit gebeurde zonder de toelating van Armand.

Al op 11 juli volgt een antwoord van de bank: *Je vous serai obligé de bien vouloir passer par mon bureau afin de pouvoir examiner ensemble la question* (getekend: secrétaire général).

Het onderhoud moet goed verlopen zijn want op 23 juli 1946 ontvangt Armand een brief van de “Banque du Congo Belge” met een cheque van 40.000 frank, aangepast aan de huidige index zou dit nu een bedrag zijn van 310.000 frank! Op 26 juli 1946 schrijft Armand het volgende antwoord: *Puis je vous prier de bien vouloir être mon interprète après de votre Conseil d'Administration, pour lui faire part de mon entière satisfaction, quand à l'aimable règlement de cette affaire.*

Op 21 april 1953 stuurt de “Banque du Congo Belge” de originele matrijs van de medaille uit 1934 naar Armand Bonnetain. Zij vragen wel deze matrijs ter hunner beschikking te houden en ze goed te onderhouden.

IV. 1. BANK VAN BELGISCH CONGO – 2 FRANK – OLIFANT (ZESHOEK)

De afbeelding van de voorzijde, een naar links lopende olifant, is het werk van Armand Bonnetain. Dit ontwerp grijpt terug naar de medaille die hij ontwierp ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Bank van Belgisch Congo in 1934.

Deze muntstukken werden vervaardigd in de U.S.Mint te Philadelphia en in februari 1943 naar Belgisch Congo verscheept. Bij het graveren van de omschriften werd in de Nederlandstalige benaming van de emittent een spelfout begaan. Belgisch Congo werd inderdaad op z'n Engels gespeld als Belgish Congo. Waarschijnlijk werd dit stuk daarom gedeeltelijk ingehouden en komt het minder vaak voor dan het slagaantal aangeeft.

Schaal 2:1

Voorzijde

Binnen een parelrand, een naar links lopende olifant. Onderaan het jaartal 1943. Getekend achter de staart van de olifant met monogram: AB

Keerzijde

2 FR tussen twee vijfpuntige sterren (in het veld)
 BANK VAN / BELGISH CONGO (bovenaan)
 BANQUE DU / CONGO BELGE (onderaan)
 Alles binnen een parelrand.

2 Frank – messing (Cu 67 – Zn 33) – 25-29 mm – gladde rand – 6 gram

1943 25.000.000 stuks

Aanmunting: Circ. BCB. 8.1.1943

Ontmunting: vanaf 1.7.1952

Referenties:

MOR 103, BOG 270, KM 25.

IV. 2. BANK VAN BELGISCH CONGO – 50 FRANK – OLIFANT

Deze stukken werden geslagen in de Zuid-Afrikaanse Munt te Pretoria.

De circulaire van de Bank van Belgisch Congo van 24.5.1944 voorzag tevens de uitgifte van een stuk van 10 frank in roestvrij staal maar dit werd nooit uitgegeven. Tevens werd in deze circulaire voor het stuk van 50 frank een zilveragehalte van 500 duizendsten voorzien, maar dit gehalte werd door de Circulaire van 30.5.1944 op 600 duizendsten gebracht.

Voorzijde

Schaal 2:1

Binnen een parelrand, een naar links lopende olifant. Onderaan, het jaartal 1944.
Getekend achter de staart van de olifant met monogram: AB

Keerzijde

Schaal 2:1

50 FR tussen twee vijfpuntige sterren (in het veld)
BANK VAN / BELGISCH CONGO (onderaan)
BANQUE DU / CONGO BELGE (bovenaan)
Alles binnen een parelrand.

50 FR – zilver (Ag 600, Cu 400) – Ø 35 mm – kartelrand – 17,5 gram

1944 1.000.000

Aanmunting: Circ. BCB. 24.5.1944 en 30.5.1944

Ontmunting: vanaf 1.7.1952

Referenties:

MOR 100, BOG 271, KM 27.

IV. 3. BANK VAN BELGISCH CONGO – REEKS 1, 2 & 5 FRANK – OLIFANT

Voorzijde

Binnen een parelrand, een naar links lopende olifant. Onderaan in de afsnede het jaartal.

Getekend achter de staart van de olifant met monogram: AB

Keerzijde

De nominale waarde tussen twee vijfpuntige sterren in het veld.

BANK VAN / BELGISCH CONGO (onderaan)

BANQUE DU / CONGO BELGE (bovenaan)

Alles binnen een parelrand.

1 frank – messing (Cu 67 – Zn 33) – Ø 19 mm – gladde rand – 2,5 gram

Schaal 2:1

1944 25.000.000

1946 15.000.000

1949 15.000.000

Totaal geslagen: 55.000.000

Aanmunting: Circ. BCB. 24.5.1944 en 30.5.1944

Ontmunting: vanaf 1.7.1952

Referenties:

MOR 104 & 108/110, BOG 272, KM 26.

2 frank – messing (Cu 67 – Zn 33) – Ø 22 mm – gladde rand – 5 gram

Schaal 2:1

1946	13.000.000
------	------------

1947	12.000.000
------	------------

Totaal geslagen: 25.000.000

Aanmunting: Circ. BCB. 20.3.1946 en Min. Akk. 4.6.1946

Ontmunting: vanaf 1.7.1952

Referenties:

MOR 106/107, BOG 273, KM 28.

5 frank – messing (Cu 67 – Zn 33) – Ø 27 mm – gladde rand – 7,5 gram

Schaal 2:1

1947 10.000.000

Totaal geslagen: 10.000.000

Aanmunting: Circ. BCB. 20.3.1946 en Min. Akk. 4.6.1946

Ontmunting: vanaf 1.7.1952

Referenties:

MOR 105, BOG 275, KM 29.

Deze stukken werden geslagen in de Zuid-Afrikaanse Munt te Pretoria. In tegenstelling tot de Congolese muntstukken die in de Belgische Munt werden geslagen, werden de Congolese stukken die in Philadelphia en Pretoria werden vervaardigd, geslagen in medailleslag.

Het eerste Zuid-Afrikaanse munthuis werd opgericht door de Nationale Bank, die in 1892 het emissierecht voor muntstukken voor de boerenrepublieken bekwam van Paul Kruger, president van de Zuid-Afrikaanse Republiek. Dit munthuis was gevestigd in Pretoria en er werden tot 1898 munten geslagen.

In 1923 opende de Britse Royal Mint een bijhuis aan de Visagie Street te Pretoria. Vervolgens werd in 1937 een munitiefabriek ingericht in de gebouwen van de Munt om de inactiviteit tijdens periodes van lage productie, eigen aan de onregelmatige vraag naar munten, op te vangen.

De Zuid-Afrikaanse regering nam in 1941 dit bijhuis van de Royal Mint over en sloeg verder eigen muntstukken, maar volgde het model en met de afmetingen van de Britse stukken. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden in de Zuid-Afrikaanse Munt stukken voor verscheidene Afrikaanse en zelfs Aziatische landen geslagen. Wegens de vijandelijkheden konden deze landen inderdaad niet meer worden bevoorrad via de Europese munthuizen.

Ondanks een zware ontploffing op 1 maart 1945 die het leven kostte aan 146 werknemers werd nog tot in 1964 munitie geproduceerd in de Munt.

In 1962 werd het decimaal stelsel ingevoerd. Zo kwam Zuid-Afrika volledig los van het Britse muntstelsel. De Zuid-Afrikaanse Munt zou vooral bekendheid verwerven door de uitgifte van de Krugerrand, de eerste bullion munt die op grote schaal werd aangemunt.

Op 1 september 1988 werd de staatsmunt omgevormd tot de South African Mint Company, een onderdeel van de Suid-Afrikaanse Reserwebank (dit is de centrale bank). In 1990 werd te Centurion een nieuw muntgebouw, gelegen aan de autoweg van Pretoria naar Johannesburg, in gebruik genomen.